

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT
2018

Bibliotekariens undanskymda roll

- Informationskompetens och undervisning i högre utbildning

Susanne Andersson

HÖGSKOLAN I BORÅS

VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Författaren/Författarna

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Bibliotekariens undanskymda roll - Informationskompetens och undervisning på universitet och högskolor

Engelsk titel: The obscured role of librarians – information literacy and teaching in higher education

Författare: Susanne Andersson

Färdigställt: 2018

Abstract: Librarians with a teaching role in higher education need to collaborate with the faculty. The aim of this thesis is to identify the importance of a well communicative collaboration and what difference it makes to the students. Information literacy is a central concept for librarian's teaching, but it may not be well known by students. The collection of empirical material took place in Southern Sweden. Five librarians with a teaching role were interviewed at their workplace and it was four different universities. The semi-structured interviews were recorded and transcribed. The transcribed material was analyzed with Yrjö Engeströms *cultural-historical activity theory* to explore the terms of the teaching librarian's success. The literature review was divided in three themes in order to understand the development and context of the teaching librarian. The meaning of the concept information literacy has not always been the same and is one of the themes in the literature review. Information literacy is the foundation of the supporting role of the librarian. Findings of the interviews shows that the collaboration is significant for student's development of information literacy. Students need help from librarians with different kinds of matter. Librarians helpfulness is useful for senior student's thesis writing. The teaching librarian's objective is to support the students and researchers on the university. Knowledge and resources is a part of the tools librarians need to succeed. The collaboration between librarians and teacher is the key element to invite the students to the library and librarian's knowledge.

Nyckelord: informationskompetens, undervisning, bibliotekarie, högskolebibliotek, universitet, student, lärare, samarbete

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	2
1.2 SYFTE OCH FORSKNINGSFRÅGOR.....	2
1.3 AVGRÄNSNINGAR	3
1.4 LITTERATUR OCH INFORMATIONSSÖKNING	3
2. TIDIGARE FORSKNING	4
2.1 INFORMATIONSKOMPETENS	4
2.2 UNDERVISANDE BIBLIOTEKARIEN OCH YRKESROLLEN	6
2.3 DET PEDAGOGISKA ARBETET OCH SAMARBETET	8
2.4 SAMMANFATTNING AV TIDIGARE FORSKNING	10
3. TEORETISKT RAMVERK	11
3.1 AKTIVITETSTEORIN	11
4. METOD	13
4.1 URVAL AV INTERVJUPERSONER.....	13
4.2 TILLVÄGAGÅNGSÅTT	14
4.3 TILLFÖRLITLIGHET	14
4.4 ETISKA ASPEKTER	15
4.5 ANALYSMETOD	15
5. RESULTAT OCH ANALYS	16
5.1 INTERVJUPERSONERNA OM INFORMATIONSKOMPETENS	16
5.2 UNDERVISANDE BIBLIOTEKARIENS YRKESROLL	18
5.3 SAMARBETE MED LÄRARE	20
5.4 ARBETET MED STUDENTER	22
6. DISKUSSION	25
7. SLUTSATSER	27
8. FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	29
REFERENSER	31
BILAGA 1	34
BILAGA 2	35

1. Inledning

Bibliotekarieyrket innebär att kunna ge informationsservice och vara till tjänst för användares behov. Varje bibliotek har sina användare, men vissa användare är mer prioriterade än andra. Detta beror på vad det är för typ av bibliotek. Denna studie är inriktad mot undervisande bibliotekarier på högskolebibliotek, med ett intresse för deras utmärkande arbetsuppgifter. Folkbibliotek och skolbibliotek har andra målinriktningar som att främja läsning och läsförmåga (Limberg & Lundh, 2013, s. 21-22). Därför valdes det att denna studie riktar sig mot högskolebibliotek.

Högskolebiblioteken samarbetar med högskolans utbildningar och ska vara stödjande för studenters utbildning. Studenter och forskare är därför högskolebibliotekens prioriterade målgrupp. För studenter som skriver uppsatser kan det vara ångestfyllt att skriva under tidspress, vilket kan märkas i studenters process för informationssökning (Hansson, 2014, s. 107). Det kan finnas olika anledningar till de känslorna som uppstår under studenters skrivprocess. En av anledningarna till detta kan vara att det är svårt att hitta information. I sådana situationer finns det alltid möjligheter för studenter att söka sig till bibliotekarier för att få hjälp. Att studenter känner frustration eller ointresse över sina uppgifter är något som lärare känner igen och kan vara ett hinder för studenters arbete (Kuhlthau, 2004, s. 30). Lärare och bibliotekarier är därför viktiga rådgivare till studenter. Lärare eller handledare kan vägleda studenter till att hitta ett ämnesområde, medan bibliotekarier kan ge råd om hur studenter ska gå tillväga i sin informationssökning.

Lärare har oftast en pedagogisk utbildning. På högskolor och universitet kan lärarna vara professorer som forskar inom ett specifikt område. För att de ska ha en undervisande tjänst i Sverige krävs 15 högskolepoäng inom pedagogik. Men det krävs inte någon längre utbildning, vilket även gäller bibliotekarier. Detta är något som kan komplimenteras med vidareutbildning. I användarundervisning lär bibliotekarier ut hur resurser hittas och hur söksträngar byggs upp. Undervisningen och läromiljöerna har förändrats med teknikens utveckling. Att ta hjälp av bibliotekarier kan ibland vara den sista utvägen för studenter. Istället vänder studenter sig till närmare bekanta (Kulthau, 2004, s. 108-109). Om detta skulle bero på bristande förtroende för bibliotekariers kompetens kan orsaken vara tidigare erfarenheter, eller i vissa fall inga erfarenheter av bibliotekshjälp. Tilliten till närstående kan vara högre, vilket resulterar i att studenter söker hjälp hos andra först.

Bibliotekarier och lärares roll kan anses vara liknande, eftersom båda professionerna ger studenter undervisning och råd (Kulthau, 2004, s. 109). Skillnaden är att lärare är insatt i ett ämnesområde och bibliotekarier kan ge råd i informationsprocessen och sökandet. Lärare kan även hänvisa till biblioteket och dess tjänster. Därför är det viktigt att lärare och bibliotekarier har ett samarbete med varandra. Samarbetet är till för studenter, men även för att lärare och bibliotekarier ska kunna utvecklas i sin profession. Samarbetet är oftast begränsat till de tillfällen bibliotekarier undervisar i informationssökning (Limberg & Folkesson, 2006, s. 96). För att ett samarbete ska uppstå behövs tillit och respekt mellan bibliotekarier, lärare och studenter. Ett förtroende kan inte byggas upp utan förväntningar och erfarenheter.

1.1 Problemformulering

Enligt bibliotekslagen (BL, SFS 2013:801) ska varje högskola och universitet ha tillgång till ett högskolebibliotek och ska anknyta till utbildningar som finns på högskolan eller universitetet. I högskolelagen står det inget specifikt om högskolebiblioteken, men det står att högskolor ska verka för kvalitén på forskningen och utbildningen (*Högskolelag* [HL] SFS 1992:1434). För bibliotekarier i högre utbildning krävs det informationskompetens och metoder för att lära studenter att utveckla sin förmåga att bedöma och söka efter information. Många studenter vet inte vart de ska söka för att få fram material med bra kvalitet (Armstrong, 2011, s. 34). Studenter söker sina uppsatsämnen på internet, men om de inte hittar rätt källa kan de ge upp letandet eller istället ändra på uppsatsämnet (Asher & Duke, 2011, s. 82). I det digitala samhället är det nödvändigt att tänka kritiskt till all information som sprids (Rheingold, 2012, s. 5). Bibliotekarier behöver därför visa att de har kunskapen för att kunna hjälpa studenter med sökprocessen. Högskolor har utbytesstudenter som inte tidigare har studerat i svensk skola, vilket innebär att deras läsförståelse och informationskompetens kan skilja sig från svenska studenters kunskaper. På universitet och högskolor behövs det kompetenta bibliotekarier som känner sig säkra i sin yrkesroll. Det har en stor betydelse att bibliotekarier har ett bra samarbete med lärare (Lo, Liu, Yu, & Chiu, 2015, s. 33). Studenter som inte får kontakt med bibliotekarier har inte mycket erfarenhet av bibliotekariers kunskaper. Det är därför viktigt att studenter har ett förtroende till bibliotekarier och använder den hjälpen de kan få av bibliotekarier. Om lärare och studenter inte tar hjälp av bibliotekarier kan bibliotekarier inte vara stödjande för forskningen och utbildningen. Därför ämnar denna studie undersöka den undervisande bibliotekariens uppfattning om sitt arbete och relation till studenter och lärare.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Denna studie har sitt syfte att tillföra kunskap om bibliotekariens undervisande roll på universitet och högskolor. Det som undersöks i studien är hur bibliotekarier upplever samarbetet med lärare fungerar och vad samarbetet har för betydelse för studenter. Studien fokuserar även på bibliotekariers stödjande arbete för studenter, men med medvetenhet om att de inte är högskolebibliotekens enda användargrupp. Under denna rubrik specificeras studiens mål och riktning. Insamlingen av empirin gjordes efter följande frågeställningar.

- Vad utmärker ett välfungerande samarbete med lärare enligt undervisande bibliotekarier?
- Varför behövs ett välfungerande samarbete mellan undervisande bibliotekarier och lärare?

- Hur kan undervisande bibliotekarier kompetens användas för att hjälpa studenter som skriver kandidatuppsatser eller masteruppsats?
- Vilken typ av behov uppfattar bibliotekarier att studenter har för att klara utbildningen?

1.3 Avgränsningar

Studien är begränsad till högskole- och universitetsbibliotek inom Västra Götaland och Småland i Sverige.

1.4 Litteratur och informationssökning

Litteratur och källor användes till efterforskning under processen av studien. Litteraturen hittades genom sökningar i olika databaser. Använda databaser var tillgängliga genom ett studentkonto på Högskolan i Borås. I söksträngarna användes termer som är beskrivande för ämnesområdet, som bibliotekarie, yrkesroll, pedagogik, universitet, undervisande och lärande. Söksträngarna gjordes även i engelska termer i bland annat databaserna LISA och LISTA. Till studien användes både engelska och svenska källor. Därför kan några av de tidigare studierna ha tagit plats i andra länder. Använda artiklar var granskade och märkta som *peer reviewed*. Detta var viktigt för att upprätta en god vetenskaplig standard. Det gjordes även efterforskningar med sökmotorn Google när det var svårt att hitta information och specifika källor. En del böcker som användes till studien fanns i det fysiska biblioteket i Högskolan i Borås. Medan några var tillgängliga som e-böcker genom bibliotekets söktjänst Primo. Från relevant litteratur användes även litteratur från deras källhänvisningar. Denna strategi kallas för *pearl growing* som används för att hitta mer relevant forskning och vidga sin kunskap om tidigare forskning (Ramer, 2005).

2. Tidigare forskning

De tidigare studierna beskrivs för att kunna få en större förståelse om ämnet, men även för att täcka in kontexten av den undervisande bibliotekariens roll. För att det ska ge en mer sammanhängande fördjupning har de tidigare studierna delats upp under teman och underrubriker. Det första temat är informationskompetens, vilket är det som undervisande bibliotekarier arbetar mycket med och hjälper studenter att utvecklas i. Det är därför viktigt att förstå betydelsen av informationskompetens. I det andra temat fördjupas det i yrkesrollen och det tredje temat handlar om samarbetet med lärare.

2.1 Informationskompetens

Patricia Senn Breivik (1998) skriver i sin bok *Student learning in the information age* om hur tekniken har förändrat studenters villkor för informationshämtning. Breivik har bland annat grundat och var ordförande för National Forum on Information Literacy (NFIL). Utbildningar inom högre utbildning kan inte längre utgå från de tidigare kunskaperna om informationskompetens, eftersom de är otillräckliga. Studenter måste ha informationskompetens inom olika ämnen i informationsåldern.

Informationskompetens är mer än att bara kunna skriva, berätta och matematiskt argumentera (Breivik, 1998, s. 3). Dorothy Anne Warner (2008) har skrivit boken *A disciplinary blueprint for the assessment of information literacy* och är professor i informationsvetenskap. Enligt Warner (2008) genomgår studenter en kognitiv process från början av sina studier till slutet. Innan internet blev populärt fick studenter träna på att identifiera skillnader på utskrivna källors kvalitet och innehåll. En framsida av en källa kan säga mycket om dess innehåll och tänkta läsare. Den tryckta källan var då en stor del av arbetet för att utveckla informationskompetens. Detta är nu mer som en del av vad som innebär med informationskompetens. På internet kan en artikel hittas separat från en tidskrift, vilket gör att kontexten kan saknas. Därför är det viktigt att veta hur en vetenskaplig artikel ser ut och hur den skiljer sig från andra källor (Warner, 2008, s. 15).

Informationskompetens innebär att veta när det behövs mer information, hur och var det kan hittas. Information ska även kunna användas och organiseras till ett sammanhängande syfte. För att studenter ska kunna ta sin examen måste de kunna använda källor och orientera sig mellan den föränderliga mängden av information (Breivik, 1998, s.3). Ilene F. Rockman var administratör vid ett universitet och chefredaktör för tidskriften *Reference Services Review*. I boken *Integrating information literacy into the higher education curriculum: Practical models for transformation* menar Rockman (2004) att informationskompetens är något som kan förknippas med bibliotekskompetens, men det har även sina likheter med datakompetens, mediekompetens, teknologikompetens, kritiskt tänkande, etisk- och kommunikationskompetens. Med sådana kunskaper kan användare lära sig på egen hand. Det hjälper användare förstå hur samhället använder sig av information och hur information ska användas på ett etiskt och lagligt sätt (Rockman, 2004, s. 3).

Informationskompetens är inte något nytt koncept utan det finns spår av det från hundra år sedan. Det beror på vad för typ av informationskompetens som menas. Att studenter har en dator och använder teknologi för att manipulera data innebär inte att de har informationskompetens. Information är lätt att få tag på med dagens teknik. Men det finns skillnad på datoranvändning och informationskompetens (Rockman, 2004, s. 5-7).

Informationskompetens har alltså inte inneburit samma sak och det har därför inte varit samma krav på studenter. För att studenter ska kunna bli framgångsrika i sina studier kan det inte förväntas att de ska kunna allt i förväg (Breivik, 1998, s. 22-23). Därför är det viktigt att det finns ett sätt för undervisande bibliotekarier att nå ut med den kunskapen de kan ge. Studenter tar upp kunskaper som stärker deras informationskompetens genom *resource-based learning*. Det går ut på att studenter ska aktivt leta efter information utifrån ett problem eller behov. Vilket ger en grund till deras lärande, som även är användbar senare i livet. Det innebär att studenter ska kunna hitta information och kunna använda den. Dessutom ska studenter kunna använda olika resurser som informationskällor, till exempel böcker, tidningar, databaser och internet. Detta är viktigt för att studenter ska kunna söka efter information och hitta lösningar på problem (Breivik, 1998, s. 25).

Enligt Rockman (2004) har en studie visat att studenter börjar på högskola eller universitet utan att ha kunskaper om hur de ska göra research och formulera forskningsfrågor. Det är många studenter som inte vet hur de ska hitta information effektivt eller hur de ska hänvisa till sina källor på rätt sätt. Informationskompetens kan ge studenter mer förtroende för att klara av uppgifter och bli oberoende i sitt studerande. Högskolor och universiteten är inte bara en möjlighet för utbildning utan också för att studenter ska kunna utveckla sin informationskompetens, eftersom de har resurser som datorer, program, databaser och bibliotekarier (Rockman, 2004, s. 9-10). Enligt Warner (2008) är det viktigt att förstaårsstudenter vet vad kvalitet är först innan de söker efter källor på internet. Det är därför viktigt att diskutera betydelsen av peer review och artiklarnas kontext med studenter. Studenter behöver också veta vilken typ av informationskälla som är passande för en viss typ av informationsbehov. Studenter behöver alltså förstå skillnaden på olika resursers kontext, syfte och hur dess innehåll och disposition ser ut både fysiskt och på internet. Målet med det är att studenter ska kunna vara kritiska och producera egen information med relevanta källor (Warner, 2008, s. 15-17). Olof Sundin (2005) är professor vid Lunds universitet och summerar detta i sin artikel *Webbaserad användarundervisning: ett forum för förhandling om bibliotekariers professionella expertis*. Informationskompetens är inte längre knutet till biblioteksrummet (Sundin, 2005, s. 112). Undervisning av bibliotekarier är en betydande del av högskolebibliotekens arbete. Undervisningen kan vara utformad på olika sätt beroende på vem som undervisar, men fokus ligger på de olika delarna av informationskompetens. Det som undervisas ska sedan kopplas och vara nödvändigt för skrivandet av akademiska uppsatser (Sundin, 2005, s. 111).

2.2 Undervisande bibliotekarien och yrkesrollen

Ramirose Ilene Attebury (2017) skriver i sin artikel *Professional Development: A Qualitative Study of High Impact Characteristics Affecting Meaningful and Transformational Learning* om att akademiska bibliotekarien behöver fortsatt utbildning efter att de har utbildat sig till bibliotekarien. Attebury har forskat om undervisande bibliotekarien tidigare och arbetar på universitet. Syftet med Atteburys studie var att ta reda på hur bibliotekarien upplever sådana vidareutbildningar. Deltagarna i studien upplevde att det är meningsfullt. Att gå på möten och kurser och diskutera med andra har dessutom ändrat deras syn på yrket (Attebury, 2017, s. 239-240). Emely Wheeler och Pamela McKinney (2015) skriver i artikel *Are librarians teachers? Investigating academic librarians' perceptions of their own teaching roles* om bibliotekariens syn på sin undervisande yrkesroll. McKinney är föreläsare och Wheeler är forskningsrådgivare. Studien har även presenterades på Librarians Information Literacy Annual Conference (LILAC). I studien utgick Wheeler och McKinney från fyra olika perspektiv på yrkesrollen. Bibliotekarien kan se sig själva som lärare som lär ut precis som lärare gör, eller att de är lärare men har en mer stödjande uppgift. Om undervisande bibliotekarien inte upplever sig själva som lärare är de mer som en tränare, som lär ut som lärare. Det sista perspektivet är att de inte alls uppfattar sin undervisade roll som att de är lärare eller lär ut, utan är en tränare som tränar studenter i sin informationskompetens och sökförmåga. Från de intervjuer som gjordes i studien visade det sig att bibliotekarierna hade olika uppfattningar, men att de kunde ändras under intervjun. Alla bibliotekarien ser inte sig själva som lärare, även om de arbetar pedagogiskt inom biblioteksyrket (Wheeler & McKinney, 2015, s. 122). De fyra perspektiven som användes i studien presenteras nedanför.

Uppfattning	Jag lär ut	Jag lär inte ut
Jag är en lärare	Läraryrkesbibliotekarie	Stödjande lärare
Jag är inte en lärare	Bibliotekarie som lär ut	Tränare

Figur 1. De fyra perspektiven enligt Wheeler och McKinney (2015).

Jan Nolin (2013) är professor i biblioteks- och informationsvetenskap och skriver i sin artikel *The special librarian and personalized meta-services* att akademiska bibliotek lägger mycket fokus på studenter och inte på forskare. Forskare och bibliotekarie har en stark koppling till varandra. Detta är något som har försvårats på grund av användare på biblioteken ska kunna klara sig själva i biblioteket (Nolin, 2013, s. 508). Detta menar Nolin (2013) kan bero på att forskare upplevs vara mer självlärda och klarar sig på egen hand. På högskolebiblioteken är studenter inte de enda användarna utan även andra som forskare och lärare inom olika ämnesområden är användare. Biblioteket har då som uppgift att stödja deras forskning. William B Badke är bibliotekarie och skriver ett kapitel i boken *Relationships between teaching faculty and teaching librarians*. Badke (2005) menar att bibliotekarien är informationsspecialister och deras stöd behövs för studenters hantering av databaser och verktyg. Eftersom mycket är elektroniskt blir allt förnyat och det behövs kunskaper om de senaste verktygen (Badke, 2005, s. 70). Susan B. Kraat är referensbibliotekarie och skriver det introducerande kapitlet i boken *Relationships between teaching faculty and teaching librarians*. Enligt Kraat (2005) måste bibliotekarien förlita sig på sin kommunikation med lärarpersonalen för att få

undervisa studenter. Läraryrket och biblioteksyrket har olika kulturer, vilket kan orsaka missförstånd mellan de två professionerna. I bibliotekariens kultur ingår en ledande kultur med mål, samspelskultur mellan kollegor och det prioriterade arbetet med informationsbehovet hos användarna. Det akademiska informationsbehovet på universitet och högskolor är brett i och med variationen av utbildningar som erbjuds, men även mängden av studenter. Till skillnad från bibliotekariens arbete har lärare ett specifikt ämnesområde de arbetar med. I lärarkulturen läggs betoningen på forskning, innehåll och specialisering. Där värdesätts också professionell självständighet, som ger akademisk frihet. Lärare arbetar med en tidsbegränsning, vilket gör att de kan ha svårt att ändra på sina metoder och planering. Detta kan göra att bibliotekarier ses som inkräktare (Badke, 2005, s. 65).

Enligt Kraat (2005) är bibliotekarier stolta över att aktivt skapa ett hållbart partnerskap med skolas lärare från olika ämnesområden. Från ett citat av en bibliotekarie tas det upp att bibliotekarier behöver nödvändigtvis inte känna sig dåligt bemötta av lärare på grund av sin profession, utan det kan bero på att lärare inom den lärarkåren behandlar varandra på ett visst sätt (Kraat, 2005, s. 2). Hur anställda bemöter varandra är väldigt viktigt i ett samarbete. Kraat tar upp några problem som undervisande bibliotekarier upplever, som är följande; ge betyg, undervisning och lärande miljön, hålla kurser och deras tillväxt, tid, förståelsen för studenter och respekten mellan kollegor (Kraat, 2005, s.2). Eftersom bibliotekarien inte kan ge betyg på samma sätt som en lärare skapar det en större makt hos läraren. Dessutom har läraren kontakt med studenter på ett annat sätt och kan därför skapa en förståelse för studenter. Leckie och Fullerton (1999) skrev *The Roles of Academic Librarians in Fostering a Pedagogy for Information Literacy*, där de menar att lärare tillhör en grupp med mer makt i skolmiljön. Leckie är professor och Fullerton är bibliotekarie. Att lärare och bibliotekarier diskuterar med varandra stärker samarbetet och förståelsen för varandras pedagogiska perspektiv (Leckie & Fullerton, 1999, s. 9).

Faculty are participating in discourses that serve to protect their disciplines, preserve their own disciplinary expertise and academic freedom, and uphold self-motivated, individualistic learning. Librarians are employing the pedagogical discourses related to meeting user needs, teaching important generic skills and providing efficient service (Leckie & Fullerton, 1999, s. 7).

Med detta menas det att lärare och bibliotekarier använder sig av olika pedagogiska diskurser. Trots att de har liknande mål kan det vara svårt att ha ett samarbete. Det blir svårt för bibliotekarien att komma in i klassrummen på ett meningsfullt sätt om läraren har full kontroll över klassrummen. Detta gör att bibliotekarier kan känna att deras profession inte tas på allvar (Leckie & Fullerton, 1999, s. 7). Detta är något som har förändrats, eftersom det sätts mer krav på att informationskompetens tas på allvar (Badke, 2005, s. 66). Detta konstaterar även David Shumaker (2011) i boken *Embedded librarians: moving beyond one-shot instruction*. Shumaker (2011) menar att bibliotekariens roll i undervisning på amerikanska universitet ändras till det bättre. Bibliotekarier kan ge service som är relaterat till kurser och stödja studenters lärande. Tillväxten av service och information har gjort att den akademiska bibliotekariens roll blir mer betydande (Shumaker, 2011, s. 17).

Enligt en survey var research och källhantering den mest vanligaste servicen som bibliotekarier arbetar med. Den näst vanligaste var träning och undervisning och den minst vanliga var tekniskt relaterade tjänster, som hur man använder olika hemsidor på

internet. Bibliotekarier på universitet och högskolor är mycket mer involverade i träning och undervisning än andra bibliotekarier, men är mindre involverad i att ge service (Shumaker, 2011, s.18). Den undervisande bibliotekariens yrkesroll ser därför inte likadan ut som andra bibliotekariers. Enligt Nolin (2013) har forskare ett stort behov av att få stöd med att hitta information och med teknologin. Detta är ett behov som han tror kommer öka, vilket akademiska bibliotekarier behöver vara beredda på. Detta kanske inte är ett arbete som är direkt kopplat till den undervisande bibliotekarien, utan en speciell inriktad bibliotekarie som arbetar med forskare. Enligt Nolin (2013) krävs det en specialbibliotekarie. Det skulle även kunna vara en IT bibliotekarie eller en undervisande bibliotekarie som arbetar med forskare. Informationskompetens lärs oftast ut i samband med datakunskaper, som hur bibliotekets hemsida och tjänster används. Därför kan det akademiska lärandet i informationskompetens bli otydligt (Wheeler & McKinney, 2015, s. 122). Att reflektera över en händelse och arbetsuppgift gör att bibliotekarier kan utvecklas inom sin profession. Den undervisande bibliotekarien bör alltså ta hänsyn till förändringar som sker inom professionen och hålla sig uppdaterad. Det är även ett bra sätt att komplettera den pedagogiska delen av arbetet som saknas i utbildningen (Attebury, 2017, s. 232).

2.3 Det pedagogiska arbetet och samarbetet

Esther S. Grassian och Joan R. Kaplowitz skriver i boken *Learning to lead and manage information literacy instruction* om användarundervisning. Båda författarna är akademiska bibliotekarier. Enligt Grassian och Kaplowitz (2005) är det många studenter som använder sig av Google och liknande tjänster för att göra research. Plagiat och det okritiska användandet av källor från internet går inte obemärkt förbi lärare och skolors uppmärksamhet. Om studenter inte använder bra källor innebär det att de inte vet vad peer review är, inte heller hur de ska söka och värdera informationskällor. Detta har ändrat synen på informationskompetens och bibliotekarier. Undervisande bibliotekarier är mer värderade och det har gjorts framsteg med att få in informationskompetens i läroplaner (Grassian & Kaplowitz, 2005, s. 88).

Susan Carol Curzon (2004) författar ett kapitel i boken *Integrating information literacy into the higher education curriculum: Practical models for transformation*, och skriver att bibliotekarier som har målet att studenter ska ha informationskompetens behöver ta kontakt med olika lärare och kommittéer. Bibliotekarier kan även ta kontakt med campus för att kunna hitta fler möjliga samarbeten. Undervisning och kurser om informationskompetens kan inte utvecklas om det inte finns en stark grund av stöd (Curzon, 2004, s. 32). När bibliotekarier ska berätta om informationskompetens är det rekommenderat att ta upp att det ger en koppling till kritiskt tänkande och att det är en kunskap som är värdefull i hela livet. Högskolor och universitet vill att deras studenter ska bli framgångsrika. Därför är det fördelaktigt att de med informationskompetens kan fortsätta lära sig saker genom livet. Varje generation behöver ny kunskap och möter olika behov. Den nya kunskapen de får ger även studenter fördelar när ska ut i arbetslivet (Curzon, 2004, s. 33). Det är något som är viktigt att ha med som argument för att studenter ska bli undervisade av bibliotekarier och utveckla sin informationskompetens. Eftersom bibliotekarier inte har kontroll över läroplaner kan de istället ge råd och rekommendera lärare om användarundervisningar. Undervisning i

informationskompetens är stödjande för studenters utbildning, och inte den drivande kärnan (Curzon, 2004, s. 35-36). Grassian och Kaplowitz (2005) tar upp en undersökning som har visat att studenter tar mer hjälp av bibliotekarier än vad de tidigare har gjort. Orsaken till detta är att bibliotekarier är mer aktiva med undervisning och informationskompetens har fått en större betydelse för att studenter ska kunna klara sina utbildningar. Det kan behövas tålamod för att kunna utveckla ett samarbete med lärare. Det är viktigt att både lärare och bibliotekarier har samma mål med undervisningen. För ett samarbete ska uppstå mellan lärare och bibliotekarier är det viktigt att ha en konversation där båda parterna förstår vikten av informationskompetens. För att få ett bra samarbete är det bra att diskutera kring vad studenter egentligen behöver kunna (Grassian & Kaplowitz, 2005, s. 89-90).

Susan Miller och Nancy Murillo (2011) författar ett kapitel i boken *College libraries and student culture: what we now know* och menar att bibliotekarier kan stärka bibliotekariers stödjande arbete genom att övertyga om nödvändigheten av att studenter får undervisning av bibliotekarie. Miller har master i samhällskunskap och Murillo har master i bibliotek och informationsvetenskap. Studenter vänder sig nödvändigtvis inte till bibliotekarier för att få hjälp med källor. Därför behöver studenter få kontakt med bibliotekarier för att se att bibliotekarier är en bra källa att ta hjälp av. Att bibliotekarier bygger relationer till lärare och professorer är viktigt för att kunna skapa en relation till studenter. Detta kan göras genom att lärare hänvisar studenter till bibliotekarier (Miller & Murillo, 2011, s. 68). Eftersom bibliotekarier inte har kontakt med studenter på samma sätt som lärare är det svårt för bibliotekarier att veta vilka kunskaper de har. Det är inte helt ovanligt att lärare förmodar att studenter redan har baskunskaper. Som bibliotekarie är det fördelaktigt att kunna erbjuda olika perspektiv av informationskompetens och undervisningar. Dels för att få lärare att bli intresserade av sådana undervisningar och samarbeten, men även för att erbjuda studenter att lära sig utveckla sin informationskompetens (Grassian & Kaplowitz, 2005, s. 94).

Undervisningen kan följa olika modeller beroende på syftet. En introducerande modell är främst till förstaårsstudenter där grundkunskaper lärs ut. Där krävs det att den undervisande bibliotekarien är fullt deltagande. En introduktion är inte övergripande, men många studenter kan ta till sig informationen (Curzon, 2004, s. 38). För att ha en generell undervisning och utgå från en sådan modell behövs nära kontakt med lärare. Förutom uppsatta mål för undervisningen behöver bibliotekarier även förbereda sig och ge studenter uppgifter. En annan modell av undervisning är undervisningar som är med i läroplaner, då är samarbetet mellan bibliotekarier och lärare större. Om det inte ingår i läroplaner kan det vara en egen kurs. Detta innebär att samarbetet med lärare inte är lika stort. När egna kurser läggs till kan det innebära att en annan kurs väljs bort, eftersom det ska finnas tid att utföra kursen (Curzon, 2004, s. 38-40). Undervisning av bibliotekarier kan även göras från förfrågan av lärare. Det innebär att undervisningen inte var planerad men att undervisningen anpassas till en uppgift studenter har i en kurs. Det är när studenter har bemästrat informationskompetens som bibliotekarier och lärare har gjort sitt jobb som utbildare. Det hjälper studenter att klara skolan och ger fördelar för att de ska utveckla sin förståelse och användning av information (Curzon, 2004, s.43-44).

2.4 Sammanfattning av tidigare forskning

Rockman (2004) och Breivik (1989) tar upp att informationskompetens har en större betydelse i informationsåldern. Eftersom det sätts krav på att studenter ska ha en viss informationskompetens har det även påverkat betydelsen av den undervisande bibliotekarien. Den pedagogiska rollen är inte ny för bibliotekarieyrket (Sundin, 2005, s. 157). Men de tidigare undervisningar var inte tillräckliga för att lära ut kunskapen om informationskompetens som behövs under informationsåldern (Breivik, 1989, s. 3). Det är fördelaktigt med att studenter får utveckla sin informationskompetens eftersom det är även användbart i arbetslivet (Curzon, 2004, s. 33). Undervisande bibliotekarier vidareutbildar sig efter sin utbildning för att hålla sig uppdaterad och för fortsatt professionell utveckling (Attebury, 2017). Som en undervisande bibliotekarie kan bibliotekarier uppleva att de intar en lärarroll under undervisningarna. Alla undervisande bibliotekarier upplever inte att de är lärare (Wheeler & McKinney, 2015). Enligt Grassian och Kaplowitz (2005) tar studenter mer hjälp av bibliotekarier nu under informationsåldern, eftersom bibliotekarier är mer aktiva i klassrummen. För att studenter ska få kontakt med bibliotekarier behövs ett bra samarbete med lärare (Miller & Murillo, 2011, s. 68). Enligt Kraat (2005) kan det uppstå missförstånd mellan lärare och bibliotekarie, därför är kommunikation viktigt. Undervisning kan ges i olika former beroende på vad som efterfrågas och studenters behov (Curzon, 2004, s. 38). Enligt Nolin (2013) kan forskare behöva hjälp av bibliotekarier, även om de kan ha mer erfarenhet än studenter. Forskare är en del av användargruppen på högskolebiblioteken, men skiljer sig från studenter eftersom de forskare på en högre nivå och det är fler tjänster på biblioteket som är riktade mot studenter (Nolin, 2013, s. 508-509).

3. Teoretiskt ramverk

I denna studie användes Yrjö Engeströms *cultural-historical activity theory* (CHAT) för att undersöka den undervisande bibliotekariens perspektiv på samarbetet med lärare, arbetet med studenter och deras identitet på universitet och högskolor. Aktivitetsteorin är uppdelad i olika moment som förklaras nedanför och med en illustration som är ritad efter hur teorin förklaras i figur 2. Studiens empiri kopplas till teorins olika moment i resultatet. Detta gjordes för att förstå den undervisande bibliotekariens handlingar och vad det är som skapar identiteten.

3.1 Aktivitetsteorin

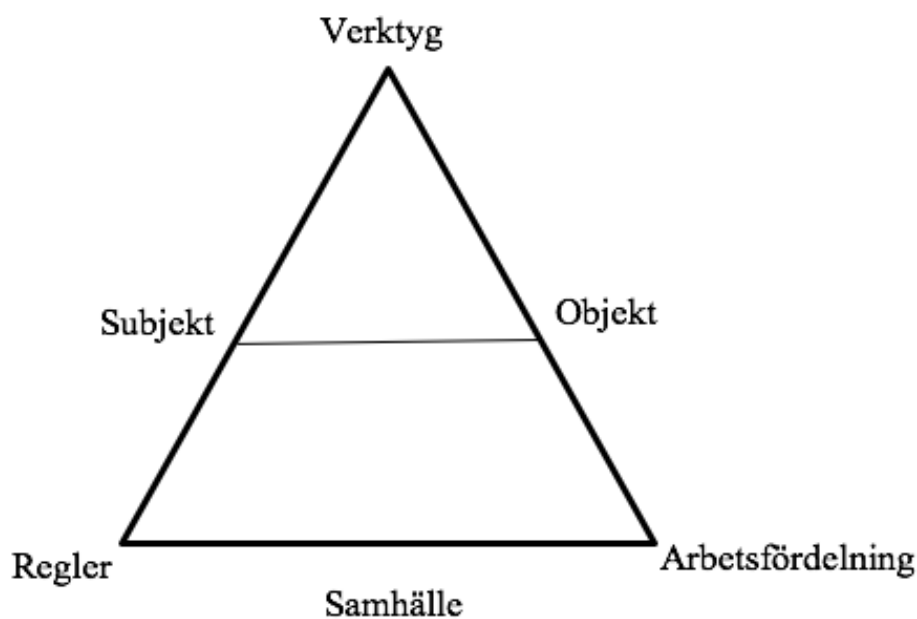
Varje handling utförs av en individ, vilket i detta fallet kan förklaras som subjektet. Mänsklig aktivitet är medveten och för att förstå en individ bör man även ta hänsyn till människans sociala karaktär. När en person medverkar i sociala sammanhang kan en handling ageras både individuellt och i grupp (Engeström, 1999a, s. 40-41). Engeströms teori förklarar inte bara en aktivitet utifrån en individ utan den större kontexten av en individs handling. En individs handling styrs av den sociala världen och den specifika situationen där handlingen utförs. I Engeströms (1999b) egna översikt *Outline of three generations of activity theory* förklarar han hur han har utvecklat teorin från Vygotskys koncept om *mediation*, som fokuserar mer på individen. Engeströms teori är alltså en mer utvecklad version av Vygotskys koncept. Vygotsky var psykolog och utförde experiment för att utveckla teoretiska idéer om människans agerande. Han undersökte hur en uppgift förändras när ett subjekt får ett verktyg för att lösa uppgiften. Vad för typ av verktyg som ges reglerar beteendet hos subjektet. Konceptet om mediation utgår alltså från att verktyget avgör hur en individ agerar för att uppnå sitt objekt. Vygotsky var intresserad av vilka potentiella möjligheter det ger och se vilka psykologiska formationer som förtydligas (Engeström, 1987, s. 15).

Engeström ser Vygotskys koncept som den första generationen av teorin, som då består av subjekt, verktyg och objekt (Engeström, 1999b). Triaden presenteras genom en triangelmodell, som förklaras som ”a complex, mediated act” (Engeström, 1987, s. 5). Verktyg förklaras att kunna vara maskiner, skriva, kommunicera, gester, arkitektur, musik och mera. Det kan vara allt som är ett hjälpmedel för att utföra handlingen. Objektet kan även förklaras som motivet, det vill säga vad som är målet med handlingen. Engeström (1999b) menar att under perioden för konceptets användande kunde studier tendera till att fokusera mer på individualiteten.

Enligt Engeström (1987) var Vygotskys koncept en begränsning och den andra generationen av modellen är till stor del inspirerad av Leont’evs arbete, med sitt exempel av ”primeval collective hunt”. Precis som Vygotsky var Leont’ev psykolog och är känd genom sitt exempel och bidrag till aktivitetsteorin. Leont’ev menar att när individer arbetar mot samma objekt kan individer ha olika uppgifter. Gruppen utför alltså olika agerande och har egna motiv. Enligt Leont’ev är en aktivitets objekt det egentliga motivet. Men ett agerande utförs av en individuell individ även om en

aktivitet utförs i grupp. Därför har varje individ ett eget motiv bakom sitt agerande för att uppnå sin uppgift. De olika ageranden som bidrar till en aktivitet benämns som *division of labor*. (Engeström, 1987, s. 84). Leont'ev pekar på hur division of labor påverkar en individs agerande och grupperns aktiviteter. Men Leont'ev gjorde aldrig en grafisk modell som utvecklade Vygotskys triad (Engeström, 1987, s. 5). Division of labor kan översättas till arbetsfördelning. I aktivitetsteorin innebär begreppet det som kontrollerar handlingen. En individ kan delta i en aktivitet utan att vara helt medveten om objektet eller motivet (Engeström, 1987, s. 84). Det handlar alltså om det som utför arbetet för att handlingen ska ske. Det behöver alltså nödvändigtvis inte bara vara en människas arbetsinsats.

Vygotskys triangelmodell är den övre triangeln i figur 2. De andra tre begreppen i figur 2 är tilläggen för andra generationen, som är arbetsfördelningen (division of labor), samhälle (community) och regler (rules). Dessa tillägg är till för att kunna analysera hur de olika elementen interagerar med varandra och hur viktiga de är för en aktivitet (Engeström, 1999b). Yttre aspekter påverkar en individs förutsättningar och handlingar. Därför är dessa element viktiga för att förstå utförda handlingar.

Figur 2. Ritad enligt Yrjö Engeströms aktivitetsteori. Förklaras som andra generationen av aktivitetsteorin (Engeström, 1999b).

Generation tre av aktivitetsteorin handlar om två interaktiva aktiviteter som styr mot ett gemensamt objekt. Konceptet utvecklades för att förstå dialoger och nätverk mellan minst två olika subjekt (Engeström, 1999b). Den tredje generationen består alltså av samma element men av flera trianglar från andra generationen som kan ställas mot samma eller liknande objekt. Eftersom denna studie endast undersökte den undervisande bibliotekariens perspektiv var det lämpligare med att använda den andra generationen som presenteras i figur 2.

4. Metod

För att besvara forskningsfrågorna samlades empirin in genom kvalitativ metod, eftersom det kan ge mer detaljerad information. Semistrukturerade intervjuer är en bra metod för att studera informationsbeteenden (Wildemuth, 2017, s. 256). Semistrukturerade intervjuer ger mer frihet för intervjuaren och följdfrågor kan användas för att gå djupare in på de svar som intervjupersonerna ger. Varje person kan uppfatta verkligheten annorlunda, därför är det en fördel att kunna ställa flera frågor som är specifikt till intervjupersonen (Wildemuth, 2017, s. 249). För intervjupersonerna innebar metoden att det var tiden och deltagandet för intervjun som krävdes och inte något mer utöver det. En nackdel med metoden som användes var att det inte gjordes under en längre period där även förändringar kunde inkluderas (Bryman, 2011, s. 443). Den målgrupp som intervjuades för studien är undervisande bibliotekarier på högskolebibliotek. Högskolebiblioteken kontaktades först genom mejl, för att ge information om studien och för att informationen skulle föras vidare till undervisande bibliotekarier på högskolebiblioteken. Mejlen skrevs utifrån en mejlmall som redigerades och anpassades för varje högskolebibliotek som kontaktades. Det som redigerades var om det fanns möjlighet att intervju en eller två bibliotekarier från högskolebiblioteken. Det kunde också nämnas någon avdelning som arbetar med undervisning på ett specifikt högskolebibliotek. Intervjupersonerna fick även via mejlet veta vilka teman intervjun följde. Teman för intervjun gavs ut i mejlet för att intervjupersonerna skulle kunna vara beredd på vad intervjufrågorna handlade om. I mejlet stod det dessutom att deras identitet hanteras konfidentiellt och att intervjun spelas in.

4.1 Urval av intervjupersoner

Kvalitativa intervjuer innebär att intervjupersonerna ger detaljerad information och det ska finnas tid att analysera det (Hedin & Martin, 1996, s. 4). Denna studie gjordes under en begränsad tid, vilket innebar att antalet intervjuer begränsades till ett fåtal. Det valdes från början att göra fyra intervjuer, eftersom detta ansågs vara ett rimligt antal för studiens tidsbegränsning. Men för att testa mättnaden gjordes en ytterligare intervju. Efter den femte intervju ansågs antalet intervjuer fylla mättnaden och att flera intervjuer inte skulle ge mycket mer annorlunda svar. Urval i kvalitativ forskning brukar vara målstyrd och anpassad till de formulerade forskningsfrågorna (Bryman, 2011, s. 350). Intervjupersonerna är undervisande bibliotekarier på högskolebibliotek. De kommer från fyra olika högskolebibliotek i Västra Götaland och Småland. Denna begränsning gjordes för att studiens process tog plats vid Högskolan i Borås, och det var därför enklast att göra ett bekvämlighetsurval av högskolebiblioteken, eftersom denna studie gjordes under tidsbegränsning. Men respondenterna blev inte handplockade och frågades inte personligen i mejlen, utan var riktade till alla undervisande bibliotekarierna på högskolebiblioteken. I studien nämns respondenterna under ett alias och heter egentligen något annat.

4.2 Tillvägagångsätt

Varje intervju tog ungefär 40 minuter. Detta berodde på hur mycket intervjupersonerna hade att säga och vilka följdfrågor som uppstod. Intervjuerna spelades in för att sedan transkriberas. Från inspelningarna hörs inte bara vad intervjupersonerna sa utan även hur de sa det. Att intervjuerna spelades in underlättade intervjuerna eftersom det inte behövdes skrivas anteckningar under intervjun (Bryman, 2011, s. 428). Intervjuerna spelades in med en mobil, eftersom det var det enklaste alternativet, men även för att det är ett mer naturligt att ha en mobil i sin omgivning än en mikrofon och bandspelare. Att intervjupersoner ser en mikrofon kan göra att de känner oro och det kan orsaka att intervjun inte blir lika intressant som den kunde ha varit (Bryman, 2011, s. 429). Eftersom intervjuerna skedde på intervjupersonernas arbetsplatser fanns det inte möjlighet till att korrigera och planera kring intervjuplatsen innan intervjun. Intervjupersonen satt därav oftast framför intervjuaren. Under intervjuerna låg mobilen på ett bord och ungefär en meter ifrån intervjupersonerna. Transkriberingen gjordes med noggrannhet för att få hög kvalitet på det transkriberade materialet. Enligt Wildemuth (2017) är det inte alltid nödvändigt att transkribera hela materialet. Det valdes att transkribera alla frågor och svar som kom upp under intervjun för att inte gå miste om någonting. En av intervjupersonerna ville inte att det som sades på slutet av intervjun skulle vara med. Detta var efter de skrivna frågorna från intervjumallen, därför transkriberades inte den delen av intervjun.

4.3 Tillförlitlighet

Ramen för kvalitet i kvalitativa studier kan innefatta tillförlitlighet. Bryman (2011) tar upp de olika delkriterierna för tillförlitlighet, som är trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet till att styrka och konfirmera. För att studien ska vara trovärdig används olika källor i tidigare forskning som tar upp olika perspektiv om ämnet. Med överförbarhet menas det att det ska finnas beskrivningar på hur studien har gjorts, för att resultatet ska kunna bedömas vara möjligt att överföras till andra miljöer (Bryman, 2011, s. 354-355). Pålitlighet handlar om studien ger ett trovärdigt resultat för det ändamålet studien utfördes för. I denna studie handlade detta om att inte ha för få intervjupersoner för att få varierande perspektiv och svar. Pålitlighet handlar även om att alla delar av studien ska presenterats för att skapa en fullständig redogörelse av studiens process. Att styrka och konfirmera handlar om att studien inte ska påverkas av personliga värderingar och teoretiska inriktningar av utföraren (Bryman, 2011, s. 355). Därför återkopplas tidigare forskning i diskussionen. Intervjudata går inte att tolka mekaniskt, utan behöver ett tolkande subjekt (Larsson, 1986, s. 38). Därför är det viktigt att forskaren tolkar den insamlade informationen på ett rimligt sätt. Uttalanden från intervjupersoner skrivs i citat för att läsare ska förstå hur intervjupersonerna beskrev sina upplevelser och hur det tolkades (Larsson, 1986, s. 39). Enligt Bryman (2011) är

fördelen med kvalitativa metoder att informationen från respondenterna är mer detaljerad, men det kan bli mycket information att analysera. Till skillnad från en kvantitativ studie berättar respondenter om sina egna reflektioner och funderingar i en kvalitativ studie. Denna studie vill få fram undervisande bibliotekariers upplevelser, därför är kvalitativ metod lämplig och styrker kvalitén på studien.

4.4 Etiska aspekter

Enligt Hedin och Martin (1996) är det speciellt viktigt med etiska hänvisningar i kvalitativa undersökningar, eftersom intervjupersonerna är ett fåtal som ger mycket information om sig själva. Information om studien skickades först till intervjupersonerna för att de skulle förstå syftet med studien och för att de skulle kunna ställa upp på intervju om de ville. De hade även tillåtelse att få ta del av transkriberingen av intervjun. Intervjupersonerna hade även rätt till att neka att intervjun blev inspelad (Bryman, 2011, s 428). Det är viktigt att intervjupersonen känner sig bekväm med situationen. Intervjupersonernas identitet behandlades konfidentiellt. Intervjupersonerna hade rätt till att ångra sig efter intervjun och om de inte ville att en viss del av intervjun skulle användas hade de rätt till att bestämma det (Hedin & Martin, 1996, s. 5).

4.5 Analysmetod

Det insamlade materialet från intervjuerna analyserades med hjälp av teorin. Det gjordes en tematisk analys utifrån de teman som intervjuerna hade. I första delen av analysen presenteras intervjupersonerna kort för att ge en bild om deras bakgrund. Transkriberingarna användes för att hitta likheter, olikheter och utmärkande citat från varje intervjuperson. I analysen används citat från intervjupersonerna för att stärka tolkningar av resultatet. För att varje intervjuperson skulle få plats i resultatet och analysen var det viktigt att belysa varje intervjupersons uttalanden, men det var dessutom viktigt att det tas upp i ett sammanhang. Tidigare forskning som nämnts var även stöd för resultatet. I analysen kopplas de olika momenten från aktivitetsteorin till det som intervjupersonerna berättade under intervjun. Varje moment som inkluderas i aktivitetsteorin tas upp i analysen. Den undervisande bibliotekarien är subjektet och deras mål och syfte i sin profession är det som i teorin kallas för objektet. Verktygen är de hjälpmedel och resurser som intervjupersonerna berättade om. Resultatet och analysen summeras med de andra momenten från andra generationen av teorin, som är regler, arbetsfördelningen och samhället. Detta gjordes i slutet eftersom det krävs att först förstå helheten innan det kan göras en reflektion om de yttre faktorerna. I slutsatsen sammanfattas svaren från intervjupersonerna som en helhet och inte enskilt. Tillvägagångssättet tillämpades för att få sammanställande slutsatser.

5. Resultat och Analys

Nedanför presenteras resultatet av intervjuerna under olika teman. Engeströms teori tillämpas i detta kapitel för att analysera det insamlade materialet. Utgångspunkten i denna studie är den undervisande bibliotekarien. Resultatet från intervjuerna kopplas till de olika momenten i aktivitetsteorin, för att förstå de villkor bibliotekarier arbetar utifrån. Subjektet behöver inte vara en individ, utan kan vara en organisation eller en grupp (Engeström, 1999a, s.31). För att få en inblick i den undervisande bibliotekariens roll analyseras det utifrån intervjupersonerna som en grupp och från deras uttalanden.

5.1 Intervjupersonerna om informationskompetens

Varje intervjuperson presenteras kort och med deras egna uppfattning om vad informationskompetens innebär.

Leona har tidigare arbetat på gymnasiebibliotek och har arbetat på sin nuvarande arbetsplats i tre år. Hon är undervisande bibliotekarie och undervisar mot olika akademier. Vad hon arbetar med beror lite på vilken period av året det är. Hennes arbete innebär mycket planering men hon tycker att det är roligt att undervisa. Leona förklarade i följande citat vad informationskompetens innebär för henne.

Det handlar mycket om att kunna veta var man kan hitta information, att man kan läsa information, kunna vara källkritisk och vilka rättigheter man har, till exempel använda sig av material. Att kunna läsa information, skulle jag vilja säga.

Magnus tycker att det är ett väldigt komplext begrepp. Han har arbetat tidigare med informationskompetenskurser och har mycket av det teoretiska perspektivet med sig. Sedan han blev bibliotekarie har han nästan alltid arbetat med undervisning, vilket han har gjort i ungefär tio år. Han menar att informationskompetens är en generell förmåga att kunna navigera i ett informationslandskap, som oftast är ganska specifikt i det sammanhanget man befinner sig i. Magnus arbetar specifikt med undervisning för utbildningar inom medicin, hälsa och sjukvård. Förutom undervisning arbetar Magnus bland annat med forskarservice, vilket är delvis kopplat till undervisning. Magnus berättar att han har gått en högskolepedagogisk kurs, vilket är något som alla undervisande lärare måste göra på högskolor och universitet, även bibliotekarier går den kursen om de vill. Både Magnus och Leona har gått den kursen. Magnus säger att:

Det är inte ett krav att vi måste göra det men vi vill gärna göra det för att dels få bättre koll på pedagogiken och didaktiken, men också att det är ett jättebra forum att skapa kontakt med lärarna.

Marina har arbetat mer än elva år som undervisande bibliotekarie. Hon är anställd på en avdelning som ägnar sig åt informtionsförsörjning. Hon föredrar att undervisa med undervisningsmetoden *active learning classroom* (ALC), vilket hon nästan bara gör när hon undervisar. Hon tycker om att undervisa och arbeta med studenterna. När hon gick lärarutbildning studerade hon mycket pedagogik, vilket har gett henne en annan

bakgrund. Marina undervisar ingenjörstudenter inom olika inriktningar. Förutom att undervisa är hon med i ett byggprojekt för att utveckla lärande miljöer. För henne innebär undervisning i informationskompetens inte att stå och undervisa om databaser. Marina menar att:

Det är ett förhållningssätt till det vi erbjuder. De resurser vi använder oss av och det vi erbjuder, det vi prenumererar på. Till exempel hur vi ska göra med referenser, hur vi gör med sökprocesser, hur vi gör med citeringar.

Sören har arbetat som undervisande bibliotekarie i 27 år. Han har också gått den grundläggande högskolepedagogiska kursen och vidareutbildat sig även genom studiecirklar med kollegor. Sören arbetar både med undervisning och förvärv. Han undervisar studenter som läser lärarutbildningar och är dessutom ansvarig för en kurs som handlar bland annat om bibliometri och hur man publicerar sig. Att vara undervisande bibliotekarie är en social roll och det är något som Sören tycker om. Sören berättar sin uppfattning om informationskompetens med att först ta upp att det finns sätt att definiera begreppet.

Den här mer gamla och mera färdighetriktade definitionen är med som en del av den här större och moderna definitionen. Det är inte så att man tar bort den delen, utan den inkluderas och sen så lägger man till annat som har med det sammanhanget där man verkar. Någon uttrycker det som att man med stigande informationskompetens får fler och nya sätt att erfara var man kan använda information till.

Edna är avdelningschef för en biblioteksavdelning som arbetar med undervisning, men hon är även undervisande bibliotekarie. Eftersom hon är avdelningschef arbetar hon administrativt och med personalfrågor. Den arbetsrollen har hon haft i fem år. När hon läste master valde hon att ha en mer pedagogisk inriktning. Hon arbetar specifikt med studenter som går ingenjörutbildning. Hon trivs i sin roll och tycker att det är roligt att träffa studenter. För Edna innebär informationskompetens att orientera sig och kartlägga ämnesområden. Det är nödvändigt i arbetslivet och för ett livslångt lärande. Edna nämner att det även handlar om att reflektera kring information och om hur man bidrar med ny kunskap. Edna säger dessutom att:

Och så är det också det här med att värdera någonting med väldigt kritiska ögon. Det kanske är viktigare än någonsin, att man tänker på det och var informationen kommer ifrån, vem som har skrivit den och hela den biten.

Informationskompetens är ett centralt begrepp som bibliotekarier arbetar med, men begreppet är inte lika bekant för studenter, vilket Magnus påstår. Han menar att alla kanske inte kan förklara begreppet, men att de kan förklara moment som ingår i begreppet, som informationssökning och källkritik. Det beror på om begreppet används mellan de olika parterna. Magnus pratar mer om konkreta saker de arbetar med när han talar med studenter och lärare.

5.2 Undervisande bibliotekariens yrkesroll

Objektet är det som kopplar subjektets handling till aktiviteten. Objekt fungerar som motivet bakom aktiviteten och ger en bredare betydelse av agerandet (Engeström, 1999a, s. 31). Den undervisande bibliotekariens objekt är att vara ett stöd för studenter i deras utbildning, men även forskare, lärare och övriga användare av högskolebiblioteken. Magnus menar att det rent kvantitativt är studenter som de arbetar med. Forskare är inte en bortglömd grupp, men Magnus menar att de kanske glömmer bort att de kan få hjälp av bibliotekarier. Deras stöd ska vara för hela universitetet eller högskolan som de arbetar på. Marina arbetar utöver detta objektet med ett byggprojekt för utvecklandet av lärande miljöer. Hon menar att det är starkt kopplat till informationskompetens. Detta är något som kan anses gå utanför det stödjande sammanhanget, eftersom hennes arbetstimmar är belagda i procent mellan byggprojektet och på bibliotekarieavdelningen. Objektet för undervisande bibliotekarier kan även utvecklas med att inte bara vara stödjande utan också förmedlare av informationskompetens. Undervisande bibliotekarier arbetar inte enbart med undervisning. De har även pass vid informationsdisken och arbetar med förvärv, som Sören berättade om. Till skillnad från andra bibliotekarier menar intervjupersonerna att det krävs lite mer av undervisande bibliotekarier. Sören menar att det är ett socialt arbete och uttrycker det genom följande citat:

Det är många bibliotekarier som kanske tänker sig något mer stillsamt eller något mer kontorsliknande. Det behövs också, men för oss som undervisar krävs det att vi är utåtriktade. Vi är socialt inriktade. Vi tycker om att träffa människor, vi tycker om att prata till dem.

Av detta kan det tolkas att den undervisande bibliotekarien har en annan kontakt till studenter än vad övriga bibliotekarier har på bibliotek. Deras stödjande roll är alltså inte bara bakom kulisserna, som Magnus uttryckte sig. Det tolkas därför som att deras kontakt är starkare till studenter i deras stödjande objekt. Sören har arbetat i flera år som undervisande bibliotekarie. Han förklarar att han nästan bara har haft sina lektioner av en klassisks form med föreläsning i datasalar. Därav följs föreläsningen med att studenter söker själva. Sören menar att i de fallen liknar han vilken lärare som helst. Han trivs med den rollen och menar att han känner att det alltid är en uppladdning inför lektionerna, även om han är van.

Det är ungefär som en skådespelare innan kvällens föreläsning. Man går och laddar upp sig, fast förstås i en mycket mindre grad. Men det finns nog likheter där. Det är en förutsättning att man är väl förberedd.

Det är viktigt att samspela med sin presentation. Något som Sören har märkt har ökat med tiden är involverandet av studenterna i undervisningen. De har infört ALC klassrum, vilket är ett verktyg som Marina arbetar aktivt med. De verktyg som den undervisande bibliotekarien har för att utföra sitt stödjande arbete är främst sin kunskap. Men även biblioteket och skolans resurser är viktiga redskap som den undervisande bibliotekarien använder sig av. ALC klassrum har ändrat hur undervisande bibliotekarier utför sin uppgift, eftersom ALC undervisning går ut på att involvera studenterna mer i undervisningen. Kursmål kan vara ett hjälpmedel som undervisande bibliotekarier kan utgå ifrån i sin undervisning, men även för att hitta kurser där det

skulle passa att ha undervisning. Edna menar precis som Sören att just vid undervisningstillfällena liknar hennes yrkesroll mycket en lärarroll, men det skiljer sig mycket från lärare som undervisar en hel termin. Lärare träffar studenterna flera gånger och som undervisande bibliotekarie blir det lite mer som ett gästspel förklarar Edna. En undervisning innebär planering och dessutom utvärdering. Enligt Leona kan det vara svårt att nå ut till alla i en undervisning, eftersom information kan tas in på många olika sätt. Det är därför viktigt att förändra undervisningen så att motpartnern och undervisaren själv blir nöjda. Sören tar upp att det är viktigt att vara alert under undervisningen och ha koll på tiden. När Magnus var ny som undervisande bibliotekarie kunde han känna sig nervös över att stå inför en grupp. Nu när han vet vad han kan förvänta sig känner han inte någon press av att undervisa. För Magnus är det viktigt att vara ett stöd för studenter och forskares kunskapsbildning. Det krävs att det är en nära samverkan med lärarna, men också att ha en överblick över det ämnet studenterna studerar. Eftersom undervisande bibliotekarier möter olika studenter och forskare från olika utbildningar kan de inte kunna allting om ämnet. Edna menar att det ibland kan behövas förklaras att deras jobb inte är till för att servera med bra källor, utan att det är studenterna som själva ska bedöma källorna kritiskt. Den undervisande bibliotekarier ska vara ett stöd för kunskapsbildning, som Magnus poängterade. Bibliotekariens kompetens uppmärksammas för studenter genom undervisningen, men också vid lånedisken.

Jag skulle säga att vi som bibliotek är ju kanske en av de mest tillgängliga platserna på universitet för studenterna. De har ju sina lärare och föreläsare som de kan träffa när de faktiskt har föreläsningar eller faktiskt har ett inbokat handledningssamtal eller så. Men i övrigt så har de inte så många ställen att vända sig till.

Magnus tillägger att de ibland kan hjälpa till med saker som ligger bortom deras arbetsuppgifter, som hur man gör sidnumrering i ett dokumentprogram. Marina menar att det är många som vill ha hjälp med att skriva och lägga in referenser i avancerade referenshanteringsprogram. De hjälper även till med att hitta de rätta sökorden. Leona menar att bibliotekariens kompetens uppmärksammas på olika sätt beroende på vilken inriktning studenterna går, och tillägger:

Sen tror jag att man kanske inte alltid förstår att man har ett behov av en bibliotekarie. Stämpeln på bibliotekarier är ju att vi sitter och stämplar böcker, kanske sitter bakom en informationsdisk. Men jag tror att de får upp ögonen efter ett tag och förstår att de kan komma för att få svar på det mesta när det gäller skrivande, referenser och informationssökning.

Detta är något som även Sören berättar och menar att det beror på om studenterna har haft en duktig skolbibliotekarie innan. Studenter brukar få en introduktion om biblioteket första veckan de går på utbildningen, sedan träffas de igen när studenterna ska undervisas i informationssökning. Leona instämmer med detta och känner att alla studenter inte riktigt vet och att hon behöver visa vad hon kan. Detta beror på vad studenterna har för bakgrund och deras tidigare erfarenheter. Magnus menar att det inte är konstigt om studenterna inte riktigt känner till bibliotekariers kompetens om de kommer direkt från en gymnasieskola. Han upplever att de flesta har koll och att de åtminstone har det i slutet av sina studier. Edna menar att det kan vara en identitetsfråga för hela biblioteket och att det kan bero på att deras tjänster inte marknadsförs

tillräckligt. Det är därför viktigt att prestera bra de gånger de undervisar och träffar studenterna.

Man måste verkligen gå in i en roll på ett annat sätt än när man är lärare, för där kanske det kan vara okej att man har en dålig dag, för man kommer tillbaks och träffar de nästa dag. Det blir ganska stor skillnad liksom.

Flera av intervjupersonerna är öppna för vidareutbildning men känner sig säkra i sin arbetsroll. Magnus pratade om att det finns en generell livslångt behov av att hålla sig uppdaterad och menar att man alltid kan bli bättre. Om han inte skulle göra det tror Magnus att det skulle märkas på kvalitén på undervisningen. Han tycker att det är viktigt med att omvärldbevaka och hålla sig uppdaterad inom sitt arbetsfält.

5.3 Samarbete med lärare

Samarbetet med lärare och andra aktörer är dessutom viktiga hjälpmedel. Intervjupersonerna menar att samarbete fungerar bra med lärarna. Lärare kan vara mycket upptagna och arbetar inom en tidsplanering. Det passar inte i alla kurser och ämnen att den undervisande bibliotekarien håller undervisning. Edna menar att det är viktigt att de inte slösar någons tid. Det är viktigt att det finns ett mål med undervisningen, som även står med i kursplanerna. Att ha ett begränsat arbete med lärare kan därför vara en fördel för studenterna och lärare som behöver fokusera på kursens mål, eftersom moment som inte är kopplade till kursmål är inte nödvändigtvis stödjande. Sören menar att på undervisningar som inte är obligatoriska kommer inte alla studenter. Marina berättade att de på hennes avdelning är fundersamma på om deras inslag ska vara obligatoriska eller inte. Studenter kan då själva prioritera. Sören menar att visa studenter som inte kom på dessa tillfällen egentligen borde ha gått enligt en lärare. Att studenter inte kommer kan bero på att de har bedömt att det inte behövs, men också för att studenter inte vet att de har ett behov av att utveckla sin informationskompetens. Samarbetet är därför viktigt för att studenter ska bli bekanta med informationskompetens. Det kan alltså vara svårt att överväga om undervisning av bibliotekarie ska vara obligatoriskt, eftersom det tar tid från studenters studier men samtidigt går de miste om att utveckla sin informationskompetens om de prioriterar bort det tillfället.

Leona har inte arbetat länge med lärarna på sin nuvarande arbetsplats. För hennes del innebär det att presentera sig för lärarna och inte sitta inne i sitt arbetsrum hela dagarna. Hon menar att det är viktigt att veta hur den andre ser ut och kanske boka in ett möte. Hon menar att det är viktigt att vara aktiv och visa att man är intresserad av ett samarbete. Både Marina och Sören säger att utan samarbetet med lärare skulle deras arbete inte fungera. Sören säger följande om detta:

Från första tiden har jag försökt att samarbeta. Jag tycker att det har gått väldigt bra med lärarna på lärarutbildningen. De har alltid varit i princip positiva. Men det är inte alltid att de själva har tagit initiativ. Många gånger är det jag och min kollega som har tagit initiativ till det, men när vi har gjort det så har vi mötts av intresse och samarbetsvilja.

Sören berättar att de har försökt att etablera en progression som innebär att studenterna på lärarutbildningen träffar en undervisande bibliotekarie under utbildningen minst fyra gånger. Det har krävt att bibliotekarierna har haft återkommande inslag under utbildningen. Sören menar att lärarna stöttar deras funderingar och har varit positiva till deras lektioner. Han tycker att det är roligt när lärarna kommer med egna förslag till ytterligare inslag under utbildningens gång. Att ha haft tidigare undervisningar gör att de kan utgå från något. Men om lärare byts ut är det viktigt att vara aktiv och skapa samarbete för att se om det som tidigare har gjorts ska återkomma nästa gång. Sören menar att de helst inte förlorar inslag i utbildningarna för att behålla utvecklingen i progressionen. I Magnus fall brukar de ha ett möte med nya lärare och berätta om vad de har undervisat och vad bibliotekarier kan hjälpa studenter med. Ibland kan kontakten med lärarna bestå av bara mejl. Magnus menar att det ibland räcker med mejlkontakt. Enligt Leona kan lärarna vara väldigt upptagna och att hon inte alltid får den feedback hon vill ha. Det är något som Edna också tar upp. Både lärare och studenter är uppbundna av scheman och studier. Därför är det viktigt att de inslag de gör är kopplat till lärande mål. Ibland tar lärare kontakt för att få undervisning av bibliotekarier i en kurs. Edna menar att det i sådana situationer kan vara olika typer av undervisning lärare ber om. En del kurser är för studenter som studerar master. Edna menar att det är många utländska studenter i de fallen och att det finns olika behov. Det är viktigt att lära känna lärarna för att samarbetet ska bli naturligt. Magnus berättar att det oftast är lärare som de har etablerad kontakt med som hör av sig om undervisning. Precis som Edna säger Magnus att undervisning som lärare ber om kan vara varierande.

En del tycker att det skulle vara bra om de fick lära sig att söka böcker, en del vill ha en rundvandring på biblioteket, vilket vi inte betraktar som undervisning. Men det kan liksom vara allt mellan himmel och jord. Men väldigt ofta handlar det om att de måste bli bättre på att hantera referenserna.

Magnus fortsätter och berättar att studenter från utlandet behöver veta hur bibliotek fungerar i Sverige. I utlandet kan biblioteken fungera på ett annat sätt. De samarbeten de har med lärare fungerar oftast väldigt bra, menar Magnus. De lärare som inte vill ha ett samarbete kan bero på att tidigare samarbete inte har höjt kvalitén på studenters arbete. Det kan även bero på lärarens inställning till internet och att studenterna själva kan hitta allt med sin dator. Magnus menar att alla lärare kanske inte förstår att det är bibliotekariers arbete som underlättar studenters informationshämtning med databaser. När utbildningar utvärderas och behöver höja kvalitén på studenters uppsatser kan det innebära att studenter behöver mer undervisning av bibliotekarier, vilket enligt Magnus är ett framgångsteg. Sören menar att intresset för undervisningar av bibliotekarier har ökat genom åren, vilket kan bero på att kraven på examensarbeten har ökat. Sören berättar att de brukar vara med på kurslagsmöten för att ta del av vad kurser går ut på. Där kan de berätta vad de som undervisande bibliotekarier kan bidra med. Leona samarbetar med en språkpedagog. De har sök och språkverkstad ihop, där studenter får möjlighet att få hjälp med både text och sökprocessen. Även Marina samarbetar med kommunikatörer. Magnus menar att samarbete med de som ger stöd till studenters skrivande är ytterligare viktiga samarbetspartners. Språkpedagoger ger liknande stöd eftersom de även hjälper studenter med att referera. Biblioteken har även samarbeten med andra bibliotek och undervisande bibliotekarier som arbetar inom andra ämnesområden på biblioteken. Edna berättar att de har en karriärvägledare i deras grupp. Det är något nytt och de funderar på vad de kan ha för gemensamma projekt.

Hon tycker att det är svårt att ha en åsikt om hur ansvaret för undervisning i informationskompetens borde fördelas mellan lärare och bibliotekarier, och förklarar:

Vi har ju faktiskt inte något monopol på informationskompetens precis, vet jag att många lärare pratar om. Det gäller att vi abonnerar på många databaser och resurser som möjligt. Särskild för många är det svårt att hålla sig à jour med allting som händer här. Och det är typ det vi gör för att det är det vi får betalt för. Ibland kan man tänka sig att det kan funka att läraren gör det själv. Det kan vara minst lika effektivt.

Marin tycker att ansvarsfördelningen fungerar bra och fyller sin funktion. Det är viktigt att bibliotekarier berättar hur de arbetar och vad de kan erbjuda. När det står med i läroplaner att studenter ska uppfylla ett mål som bibliotekarier arbetar med brukar det vara obligatoriska inslag. Leona tycker att lärarna borde ta mer ansvar till att bibliotekarier kommer in i kurser där det behövs, eftersom de borde veta vilka kurser som har det behovet. Det kan vara svårt för en bibliotekarie att ha koll på alla kurser och leta efter kurser där det kan finnas ett behov. Leona menar att det är något som schemaläggaren bör tänka på. Magnus tycker att det är rimligt att bibliotekarier initierar kontakt och visar att det behövs. Han tillägger:

Sen krävs det ju i det här samarbetet att det är dubbelriktat, att det finns ett intresse och att de också tar ansvar för att det på något sätt blir väl integrerat i utbildningen. Där måste deras initiativ tilläggas också. Men just det här att ta kontakt och så tycker jag är ganska rimligt att vi är litegrann den drivande parten. Sen kan man tycka att man bara jobbar motvind i vissa fall, och det är ju rätt segt. Gärna mer kontakt men det är inte så att jag sitter och ”fan, de hör aldrig av sig”, liksom. Jag tycker ändå att det är rimligt att vi tar på oss det, att vi jobbar på.

Magnus menar att informationskompetens är bibliotekariers kunskapsområde och lärarna har andra saker som de måste få in i utbildningarna. Det är därför rimligt enligt Magnus att bibliotekarier tar på sig ansvaret om samarbete. Sören berättar att lärarna på lärarutbildningen undervisar själva lärarstudenter i medie- och informationskunnighet (MIK), eftersom det är något som lärarstudenterna själva ska lära ut sedan. Som undervisande bibliotekarier tänker Sören mer på hur studenterna ska klara sin akademiska utbildning. Marina berättar att de ibland även undervisar lärare när det finns behov av det. Det är bra om lärare kan vara med på undervisningar eftersom det är lärarna som kan ämnet. Magnus menar att han inte kan bedöma om källorna är bra för en viss uppsats, vilket ämneslärare kan göra. Det finns därför en viktig koppling mellan lärare och bibliotekarier för att studenter ska kunna utveckla sin informationskompetens.

5.4 Arbetet med studenter

När studenter skriver kandidatuppsatts kan de komma till biblioteket och ställa frågor. Det finns möjlighet till att boka en bibliotekarie och få handledning. Marina berättar att de har en brevlåda som de bevakar. Där får de frågor från studenter som läser master och kandidat.

Jag skulle vilja säga ibland är det så mycket att jag blir alldeles snurrig i huvudet. Det är hur många frågor som helts och av olika karaktär. Det är väldigt få standardfrågor. För de hittar alltid till de guider vi har till de här olika referenssystemen. De kan ge exempel på bilder där de inte hittar någon juridisk text, hur man får använda sig av bilden och så där.

När de undervisar för studenter som skriver uppsatts handlar det mycket om creative commons, bilder och citeringar, menar Marina. Hon brukar gå igenom två olika referenssystem och visar studenterna hur de kan hitta tips på nya sökord. De får även tips om att se över vilken artikel som är mest citerad, vilket Marina menar kan öppna en del ögon för studenterna. Leona arbetar mest med grundutbildningarna och brukar prata med lärarna om vad det är för uppsatser de skriver för att anpassa databaserna som hon går igenom. Hon brukar gå igenom Google Scholar, vilket även Marina gör. För studenter som skriver master och kandidatuppsatts kan undervisningen bero lite på vad de har gjort tidigare i utbildningen. Magnus berättar att för de som läser sista terminen har de mest en öppen workshop, där klassen kan samlas och ställa frågor om sådant de tycker är svårt. När det är utländska studenter kan det vara svårt att veta vad de har med sig från tidigare kurser. Sören berättar att på lärarutbildningarna som han arbetar med är studenterna självgående efter att de har fått arbeta med informationsökning från tidigare kurser. Det kan hända att studenter tar kontakt och behöver hjälp med något med uppsatsen. Då kan de skicka mejl eller komma till biblioteket. Det kan vara olika typer av hjälp och Sören menar att:

Det är alltid självhjälp. Det finns alltid en pedagogisk tanke med den hjälp vi ger. Jag försöker vara väldigt konkret ibland när vi träffas och diskuterar. Då kan jag ställa frågor hela tiden så att de utmanas att tänka själva och inte bara lyssna på det jag säger. Det brukar gå bra.

Både Leona och Marina säger att det varierar mycket om studenter har tillräckligt med informationskompetens när de ska skriva examensuppsats. En del vet hur de ska skriva och vilka källor de ska ha, berättar Leona. Om de behöver hjälp med språket kan de ta hjälp av språkpedagogen. Det är något som Marina tycker är väldigt värdefullt. Marina berättar att de har obligatoriska inslag med fackspråk och verktygsök. Hon menar att studenterna är väldigt duktiga, men vissa vill ha hjälp med små saker. Sören har frivillig undervisning för lärarstudenter som skriver kandidatuppsatts. Han vet inte hur det går för de studenter som inte kommer. Ibland har han hört från lärare att några av de studenterna som inte kom borde ha gått på undervisningen. Magnus menar att det är svårt att veta om studenter har tillräckligt med informationskompetens förrän studenters uppsatser är godkända. Den examinerande läraren får ta del av de uppsatser som inte blir godkända, men inte bibliotekarier, eftersom det inte är bibliotekarier som sätter betyg. De kan titta på hur studenter hanterar referenser i referenslistan. Det är under undervisningarna de får inblick om studenters kunskap. Bibliotekarierna kan heller inte veta hur studenter har hittat sina källor. Enligt Magnus visar deras utvärderingar att studenterna är nöjda med den hjälpen de får. Detta berättar även Edna och säger:

Vi har fått ganska bra utvärderingar och att det har liksom gått bättre uppåt. Vi har försökt att tajta till hur vi levererar liksom, med pedagogiska förhållningsätt och försöker jobba mer med interaktiva övningar, och inte så mycket förmedlingspedagogik och sånt. Det är alltid en utmaning.

Leona berättar att studenter som brukar komma till henne är nöjda:

De som kommer blir nöjda. De blir jättenöjda. Det får vi också veta i slutet, då brukar de komma till oss och säger att de aldrig skulle klara det utan oss. Så vi har ju våra stammisar i biblioteket som kommer och behöver hjälp. De vet att de kan komma till oss.

Sören menar att det är svårt att veta vad de studenter som inte kommer på undervisning tycker. De kan ha varit med på en undervisning tidigare och tror att det blir samma undervisning igen. Sören har alltid något nytt med sig på varje tillfälle för studenterna, men även repetition. Han har upplevt flera gånger att studenterna blir glada över den hjälpen de får. Han menar att de kanske äntligen har förstått något som de inte gjorde innan. Bibliotekarier kan inte ge betyg, även om det är ett ämne inom deras kunskapsområde. I Sörens fall innebär det att han inte får bedöma studenters arbete i den forskarutbildningskursen han är ansvarig för. Han berättar följande:

I den kursen är jag förstås inte examinator för det får jag inte vara. Jag är inte ens lärare, utan det är en docent som är det, men jag sköter tillsammans med min kollega i praktiken hela kursen. Inklusiv examination och där i de fallen att själv driva en forskarutbildningskurs, ja då är det viktigt att man har förtroende för dem som ska besluta om det här. För det är ju viktiga kurser.

Att bibliotekarier inte kan ge betyg är en regel som gör att deras arbete skiljer sig från lärares. Sören menar att examinationen måste vara av en viss kvalitet. Därför måste det vara en person med rätt utbildning och bakgrund som ger betyg. I aktivitetsteorin kopplas samhället in som ett moment vilket från resultatet innebär den kunskapen och synen studenter har på bibliotekarierollen i början av utbildningen. Leona menar att studenter inte alltid förstår att de har ett behov av en bibliotekarie och att de i början inte vet vad bibliotekarier kan hjälpa dem med. Studenters tidigare erfarenhet sätter upp förväntningar om vad högskolebibliotekarier erbjuder för tjänster. Detta beror på bibliotekariens roll i samhället. Bibliotekariens roll i universitet och högskolor har utvecklats (Shumaker, 2011, s. 17). Trots detta kan den gamla synen på vad bibliotekarier arbetar med fortfarande vara kvar i samhällets förväntningar av rollen. Arbetsfördelningen för objektets resultat utgörs inte bara av undervisande bibliotekarier, utan också lärare och studenter med sin öppenhet för bibliotekariers stödjande objekt. Studenterna kan även få stöd av andra bibliotekarier från andra avdelningar på biblioteket. Andra biblioteksavdelningar har därför också en plats i denna teorin. Objektet är egentligen ett mål för hela högskolebiblioteket och liknar det som menas i högskolebiblioteklagen. Den undervisande bibliotekarien är begränsad av sin position för att lyckas med sitt objekt. Det är med hjälp av samarbeten som bibliotekarien kan stödja studenter i sin utbildning. Resultatet av undervisande bibliotekariers objekt och de påverkande momenten är studenters utveckling inom informationskompetens, som är nödvändigt i deras utbildning och arbetsliv.

6. Diskussion

Resultatet av undervisande bibliotekariers arbete gör att studenter kan utveckla sin informationskompetens. Bibliotekariers kunskap ger stöd till studenter som skriver master och kandidatuppsatts. Stöd från bibliotekarier behövs för att studenter ska kunna använda källor och ta sin examen (Breivik, 1998, s. 3). Studenter utvecklar bland annat sin förståelse för hur källor används på ett etiskt och lagligt sätt (Rockman, 2004, s. 3). Detta var något som intervjupersonerna tog upp under intervjuerna, till exempel hur rättigheterna ser ut kring användandet av bilder. Det är viktigt att förstaårsstudenter vet vad kvalité är när de söker källor (Warner, 2008, s. 15). Enligt intervjupersonerna känner studenter kanske inte till allting om vad som menas med informationskompetens. Det är kanske inte förrän studenter läser den sista tiden av sina studier som de har tillräckligt med informationskompetens. Detta när något som lärare och bibliotekarier arbetar med för att studenternas uppsatser ska ha bra kvalité. De studenter som behöver extra stöd kan få det genom att boka tid med bibliotekarier, men eftersom högskolor och universitet har många studenter kan det vara svårt att ge stöd till alla. Det är därför viktigt att studenter själva förstår sitt behov av en bibliotekaries kunskap. För att studenter ska känna ett behov av en bibliotekarie behöver studenter veta vad bibliotekarier kan hjälpa dem med. Enligt Nolin (2013) behöver akademiska bibliotek fokusera mer på att stödja forskare. På universitet och högskolor finns det fler studenter än forskare, därför blir det mer fokus på studenter. En av intervjupersonerna menar att de inte har glömt bort användargruppen, men att det snarare kan vara tvärtom, att forskare glömmet att de kan ta hjälp av bibliotekarier. Detta kan bero på att de precis som studenter inte vet att de har ett behov av en bibliotekaries stöd. Forskare är förstås mer erfarna inom sitt ämnesområde och kan redan mycket, men Nolin (2013) menar att forskares behov av en bibliotekarie kommer att öka.

Enligt Wheeler och McKinney (2015) upplever inte alla undervisande bibliotekarier sig som lärare. Under några av intervjuerna kom det fram att intervjupersonerna anser att de får en lärarroll när de undervisar. Enligt Badke (2005) arbetar lärare specifikt inom ett ämne vilket inte bibliotekarier gör. Bibliotekarier kan ses som inkräktare då de vill få in undervisning i kurs som en lärare redan har en planering för (Badke, 2005, s. 65). Detta är något som inte helt stämmer, eftersom undervisande bibliotekarier kan vara riktade mot ett specifikt ämnesområde som vissa av intervjupersonerna var. Bibliotekarier kan då lättare fördjupa sitt arbete för den användargruppen som studerar ett specifikt ämnesområde. Intervjupersonerna menar också att lärarna oftast är positiva till deras förslag, men det finns kurser där det inte passar att ha undervisning inom informationskompetens. Undervisande bibliotekarier arbetar främst med kurser som har kursmål som passar de kunskaper som bibliotekarier kan undervisa i.

En av intervjupersonerna menar att det är viktigt att studenter ser en betydelse av att utveckla sin informationskompetens, eftersom undervisning i informationskompetens kan ifrågasättas om studenter inte ser en tydlig betydelse av undervisningen. Enligt Kraat (2005) kan undervisande bibliotekarier se det som ett problem att bibliotekarier inte kan ge betyg. Det är lättare att sätta betyg på studenters användning av källor i samband med uppsatts där lärare ger betyg. Lärare är insatta i sitt ämnesområde och kan därför se om studenten har använt relevanta källorna. Tid kan också uppfattas som ett

problem (Kraat, 2005, s. 2). Detta är något som snarare är ett problem för lärare och inte bibliotekarier, men detta kan göra att det inte finns tid för undervisning av bibliotekarier. Ett annat problem som Kraat tar upp är att förstå studenter. Bibliotekarier har inte samma kontakt med studenterna som lärarna har (Grassian & Kaplowitz, 2005, s. 94). Att bibliotekarier inte alltid förstår studenter kan bero på att de inte kan studenters ämnesområden lika bra som deras lärare gör. Bibliotekarier träffar inte studenter lika mycket som lärare gör. En av intervjupersonerna menar att bibliotekarier inte har många chanser till ett gott bemötande med klasser och kan därför inte ha dåliga dagar som lärare kan ha. Enligt Kraat (2005) är undervisande bibliotekarier stolta över sitt partnerskap med lärare, vilket också kunde upplevas under intervjuerna med intervjupersonerna. De undervisande bibliotekarierna är stolta och tycker det är roligt att kunna hjälpa studenter med sin utbildning. Bibliotekariernas undervisningar ger fördelar och förståelse för användningen av informationskompetens (Curzon, 2004, s. 44).

7. Slutsatser

För att återkoppla till studiens forskningsfrågor skrivs de ut nedanför. Varje fråga besvaras kort utifrån studiens resultat och tolkningar.

Vad utmärker ett välfungerande samarbete med lärare enligt undervisande bibliotekarier?

Ett välfungerande samarbete innebär för bibliotekarier att lärare är positiva och stödjer bibliotekariers initiativ. Det innebär också att det finns en kontakt mellan lärare och bibliotekarier. Ett samarbete kan fungera med mejlkontakt, men när det är i början av ett nytt samarbete behövs ett möte mellan de två professionerna. Samarbetet innebär att kontakta varandra när det kan finnas behov av att ha undervisning av bibliotekarie i en kurs. I ett välfungerande samarbete behöver också lärare veta vad bibliotekarier har för kompetens och vad de kan hjälpa studenter med. Det är viktigt att lärare känner ett intresse för ett samarbete med bibliotekarier och att de tar ansvar för att undervisning av bibliotekarier införs i kurser. Även om bibliotekarier kan vara mer drivande i samarbetet är det viktigt att lärare känner att samarbetet är betydande och upplever att det behövs.

Varför behövs ett välfungerande samarbete mellan undervisande bibliotekarier och lärare?

Samarbete mellan undervisande bibliotekarier och lärare behövs för att studenter ska få möjlighet att utveckla sin informationskompetens. Nya studenter som inte har mycket erfarenhet av vad bibliotekarier på högskolebibliotek arbetar med behöver få en introduktion om vad de kan få stöd med. Undervisande bibliotekarier har inte lika mycket kontakt med alla lärare, men det är viktigt att ha ett fungerande samarbete för att undervisande bibliotekarier ska kunna undervisa studenter när det behövs. Det är dessutom viktigt att lärarna känner till vad undervisande bibliotekarier kan tillföra i kurser. Därför behöver undervisande bibliotekarier ta kontakt med lärare och berätta vad de arbetar med. Att ha ett samarbete med lärarna underbygger att undervisande bibliotekarier kan skapa kontakt med studenter och förstå deras behov. Detta gör att bibliotekarier kan hjälpa studenter att klara skoluppgifter och kursmål som är kopplade till informationskompetens. Intervjupersonerna menar att lärare kan vara väldigt upptagna, men att lärare oftast är positiva till bibliotekariers engagemang. Varje samarbete kan se olika ut, men det viktigaste är att det finns en kommunikation mellan lärare och bibliotekarier.

Hur kan undervisande bibliotekarier kompetens användas för att hjälpa studenter som skriver kandidatuppsatser eller masteruppsats?

Undervisande bibliotekarier kan ha workshops där studenter kan komma för att få hjälp. De ger även undervisningar och det finns möjlighet för studenterna att komma till undervisande bibliotekarier. På högskolebiblioteken finns det möjlighet att boka en bibliotekarie där de kan få personlig hjälp. Högskolebiblioteken erbjuder även sökverkstad där studenter kan få hjälp med att söka efter källor. Förutom att studenter kan få hjälp med sökprocessen kan bibliotekarier hjälpa studenterna med referenssystem

och creative commons, det vill säga hur studenterna ska använda sig av källor. Studenterna kan få hjälp med olika saker beroende på vad de behöver hjälp med. Hur studenter blir introducerade för bibliotekaries hjälp under sista uppsatsarbetet beror på hur deras utbildning ser ut. Om de tidigare har fått hjälp av bibliotekarier kanske de inte behöver lika mycket hjälp. En del studenter kan ha ett större behov av en bibliotekarie under sista uppsatsen än vad de har haft tidigare under utbildning, eftersom det kan variera på studenters informationskompetens. Det är alltså flera olika moment av informationskompetens som bibliotekarier får arbeta med i samband med kandidat och masteruppsatser. Det är därför viktigt att undervisande bibliotekarier känner till studenters behov och har tillräckligt med kompetens.

Vilken typ av behov uppfattar bibliotekarier att studenter har för att klara utbildningen?

Den typen av hjälp de får av bibliotekarier är hjälp till självhjälp. För att studenter ska kunna få hjälp av en bibliotekarie måste de först ha kunskap om vad bibliotekarier kan hjälpa dem med. För att studenter ska få det behövs ett samarbete mellan lärare och studenter. Studenter behöver vägledning för hur de ska tänka när de använder källor och hur de ska få fram relevanta källor. Studenter behöver veta vilka databaser de ska använda och hur databaserna används. Alla studenter behöver olika mycket hjälp. En undervisande bibliotekarie behövs inte i alla kurser. Det beror på vad kursen har för kursmål. För studenter som behöver mer stöd är biblioteket en bra plats att vända sig till. Studenter kan få hjälp med hur de använder referensprogram som Endnote och Mendeley. Ibland får bibliotekarier dessutom frågor om hur studenter ska skriva sin uppsats, vilket egentligen är frågor som lärare har hand om. Frågor studenter ställer till bibliotekarier kan vara väldigt olika. Det kan ibland handla om hur skrivprogram fungerar, som exempel hur sidnummer tillämpas. Bibliotekarier upplever att studenters behov varierar och att studenter är villiga att ta hjälp av bibliotekarier. För att bibliotekarier ska kunna hjälpa studenter behöver de förstå deras behov, vilket kan vara svårt om studenter själva inte söker sig till hjälp.

8. Förslag till fortsatt forskning

Som rekommendation för vidare forskning inom detta ämnesområde kan det fördjupas mer i kvalitén på uppsatser, om hur bibliotekarier skulle kunna påverka detta. Det kan undersökas om studenter är mer villiga av att ta hjälp av bibliotekarier när de går sista terminen till skillnad från i början av utbildning. Under studiens process fanns det funderingar kring om bibliotekarier behövs under handlingar för studenter som skriver master eller kandidatuppsats. Det kan vara olika beroende på hur utbildningen är upplagd. Eftersom det främst är läraren som handleder studenter kan även lärares perspektiv vara intressant. För vidare studier kan lärares initiativ till samarbete med bibliotekarier undersökas.

Engeströms aktivitetsteori skulle även kunna användas i en mer fördjupas undersökning. Nancy E. Adams, Maureen A. Gaffney och Valerie Lynn (2016) använde tredje generationen av aktivitetsteorin i studien *The Role of Evidence-Based Practice in Collaborations between Academic Librarians and Education Faculty*. Studien var en inspiration till användandet av Engeströms teori till denna studie. De intervjuade både lärare och bibliotekarier. I studien ville de få större förståelse av hur samarbetet mellan lärare och bibliotekarier har utvecklats. Men även för att få de två professionerna reflektera och ta möjlighet till utveckling. Adams, Gaffney och Lynn (2016) använde teorin för att spegla de två professionerna mot varandra genom att utgå från att de båda professionerna vill uppnå samma objekt. Varje element påverkar aktiviteten och har en viktig betydelse för hur ett utförande går till. Utifrån modellen går det även att hitta spänningar eller motsägelser (Adams, Gaffney & Lynn, 2016, s. 700). Studien visar hur tredje generationen av teorin kan tillämpas och användas i vidare forskning.

Studiens frågeställningar skulle även kunna anpassas till skolbibliotek, eftersom skolbibliotekarier arbetar med undervisning. Det skulle kunna göras en jämförande analys med hur kontakten med lärare skiljer sig mellan de olika skolverksamheterna, och om det finns något att ta lärdom av det. En annan fundering är om undervisning av bibliotekarier bör vara obligatoriska eller inte. När intervjupersonerna berättade om detta fanns det undervisning av båda alternativen. Skulle obligatoriska undervisningar vara mer stödjande och effektivt? Undervisning som inte är obligatoriska ger studenter möjlighet att själv prioritera sin tid. Vilket av alternativen som fungerar bättre i vissa situationer? Det skulle kunna ge undervisande bibliotekarier stöd till hur undervisningar ska planeras. Att studenter inte riktigt vet vad de kan få hjälp med på biblioteket kan bero på att biblioteket inte marknadsförs tillräckligt. Hur väl marknadsför biblioteken sin kompetens? Bör högskolebiblioteken satsa mer på det? Det är en fråga som kan ställas mot alla olika biblioteksverksamheter.

En annan viktig fundering som dök upp efter intervjuerna var om det är mindre attraktivt för bibliotekarier att arbeta med undervisning. Varför är det färre bibliotekarier som söker sig till undervisande tjänster? Skulle det behövas mer undervisningskurser eller pedagogiska kurser i bibliotekarieutbildningar? För att det skulle kunna undersökas behövs det ta fram fakta om hur många det verkligen är som söker sig till undervisande tjänster och andra bibliotekstjänster. Det fanns även

funderingar på hur biblioteksyrket på universitet och högskolor skiljer sig från andra länder. Vad finns det för skillnader mellan att vara högskolebibliotekarie i Sverige från andra länder som USA? Är det ett krav att alla bibliotekarier som arbetar på universitet är undervisande i USA? Varför finns det inte ett sådant krav i Sverige?

Referenser

Adams, N. E., Gaffney, M. A., & Lynn, V. (2016). The Role of Evidence-Based Practice in Collaborations between Academic Librarians and Education Faculty. *Portal: Libraries and the Academy*, 16(4), 697-720.

Armstrong, A. (2012). *College libraries and student culture: what we now know*. Chicago: American library association.

Asher, A. D., & Duke, L. M. (2012). *College libraries and student culture: what we now know*. Chicago: American library association.

Attebury, R. I. (2017). Professional Development: A Qualitative Study of High Impact Characteristics Affecting Meaningful and Transformational Learning. *Journal Of Academic Librarianship*, 43(3), 232–241. doi:10.1016/j.acalib.2017.02.015

Badke, W. B. (2005). *Relationships between teaching faculty and teaching librarians*. Binghamton, NY: Haworth Information Press.

Bibliotekslag (SFS 2013:801). Hämtad från Riksdagens webbplats: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801

Breivik, P. (1998). *Student learning in the information age* (American Council on Education/Oryx Press series on higher education). Phoenix, AZ: Oryx press.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2. uppl.). Stockholm: Liber.

Curzon, S. C. (2004). *Integrating information literacy into the higher education curriculum: Practical models for transformation* (The Jossey-Bass higher and adult education series). San Francisco: Jossey-Bass.

Engeström, Y. (1987). *Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research*. Helsingfors: Orienta-Konsultit.

Engeström, Y. (1999a). *Perspectives on activity theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Engeström, Y. (1999b). *Outline of three generations of activity theory*. Hämtad från <http://www.bath.ac.uk/research/liw/resources/Models%20and%20principles%20of%20Activity%20Theory.pdf>

Grassian, E., & Kaplowitz, J. (2005). *Learning to lead and manage information literacy instruction* (Information literacy sourcebooks). New York: Neal-Schuman.

Hansson, J. (2014). *Att bilda en bibliotekarie: Essäer*. Lund: BTJ förlag.

Hedin, A., & Martin, C. (1996). *En liten lathund om kvalitativ metod med tonvikt på intervju* (rev.). Hämtad 2018-06-06 från <https://studentportalen.uu.se/portal/portal/uusp/student/filearea?uusp.portalpage=true&entityId=88018&toolAttachmentId=108197&toolMode=studentUse&mode=filearea108197>

Högskolelag (SFS 1992:1434). Hämtad från Riksdagens webbplats: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskolelag-19921434_sfs-1992-1434

Kraat, S. (2005). *Relationships between teaching faculty and teaching librarians*. Binghamton, NY: Haworth Information Press.

Kuhlthau, C. (2004). *Seeking meaning: a process approach to library and information services* (2. ed.). Westport, CT: Libraries Unlimited.

Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys - exemplet fenomenografi* (Teori, forskning, praktik). Lund: Studentlitteratur.

Leckie, G., & Fullerton, A. (1999). *The Role of Academic Librarians in Fostering a Pedagogy for Information Literacy: Proceedings of the 9th National Conference of the Association of College and Research Librarians, Detroit, Michigan, April 8-11, 1999*. (p. 199-201). Hämtad från <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/conferences/pdf/leckie99.pdf>

Limberg, L., & Folkesson, L. (2006). *Undervisning i informationssökning: Slutrapport från projektet Informationssökning, didaktik och lärande (IDOL)* (Skrifter från Valfrid, 31). Borås: Valfrid.

Limberg, L., & Lundh, A. (2013). *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap: en forskningsantologi*. Lund: BTJ förlag.

Lo, P., Liu, K., Yu, C., & Chiu, D. K. W. (2015). A research agenda for enhancing teacher librarians' roles and practice in hong kong's 21st century learning environments. *School Libraries Worldwide*, 21(1), 19-37. doi:10.14265.21.1.002

Miller, S., & Murillo, N. (2012). *College libraries and student culture: what we now know*. Chicago: American Library Association.

Nolin, J. (2013). The special librarian and personalized meta-services. *Library Review*, 62(8/9), 508-524. <https://doi.org/10.1108/LR-02-2013-0015>

Ramer, S. L. (2005). Site-ation pearl growing: methods and librarianship history and theory. *Journal of the Medical Library Association*, 93(3), 397-400.

Rheingold, H. (2012). *Net smart: how to thrive online*. Cambridge, MA: MIT Press.

Rockman, I. (2004). *Integrating information literacy into the higher education curriculum: Practical models for transformation* (The Jossey-Bass higher and adult education series). San Francisco: Jossey-Bass.

Shumaker, D. (2011). *Embedded librarians: moving beyond one-shot instruction* (ed.). Chicago: Association of College and Research Libraries.

Sundin, O. (2005). Webbaserad användarundervisning: ett forum för förhandling om bibliotekariers professionella expertis. *HumanIT*, 7(3), 109-168.

Warner, D. (2008). *A disciplinary blueprint for the assessment of information literacy*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

Wheeler, E., & McKinney, P. (2015). Are librarians teachers? Investigating academic librarians' perceptions of their own teaching roles. *Journal of Information Literacy*, 9(2), 111-128. doi:10.11645/9.2.1985

Wildemuth, B. M. (2017). *Applications of social research methods to questions in information and library science* (2. ed.). Santa Barbara, California: Libraries Unlimited.

Bilaga 1

Intervjumall

Inledande frågor

Vad innebär informationskompetens för dig?

Vad har du för arbetsuppgifter?

Hur länge har du varit undervisande bibliotekarie?

Har du vidareutbildat dig inom undervisning?

Undervisande bibliotekariens yrkesroll

Vad innebär den undervisande rollen för dig?

Hur uppmärksammas bibliotekariernas kompetens för studenterna på universitetet/högskolan?

Upplever du att studenterna har kännedom om bibliotekariers kompetens?

Upplever du att du behöver fler strategier eller vidareutbildning?

Samarbetet med lärare

Hur arbetar du med lärarkåren på högskolan/universitetet?

Brukar lärare kontakta dig om att ge studenter undervisning?

Vad brukar det vara för undervisning då?

Hur upplever du att samarbetet fungerar?

Upplever du att du måste försöka nå ut till lärare för att bedriva undervisning?

Samarbetar du med andra aktörer inom högskolan/universitetet?

Hur anser du att ansvaret för undervisningen för informationskompetens borde fördelas mellan lärare och bibliotekarie?

Arbetet med studenter

Brukar du få hjälpa/undervisa studenter som skriver master/kandidatuppsats?

Vad brukar det vara för typ av hjälp/undervisning?

Upplever du att studenterna har tillräckligt med informationskompetens när de skriver master/kandidatuppsats?

Upplever du att studenterna blir nöjda med den hjälpen de får?

Bilaga 2

Mejlmall

Hej!

Mitt namn är Susanne Andersson. Jag är en ung tjej som studerar bibliotek och informationsvetenskap på Högskolan i Borås. Jag studerar min sista termin och skriver på min kandidatuppsats. I min uppsats skriver jag om den undervisande bibliotekarien på högskolor och universitet. Jag har valt att använda en kvalitativ metod till min uppsats. Därför söker jag undervisande bibliotekarier som jag kan intervju till min uppsats.

I min studie fokuserar jag bland annat på bibliotekariens samarbete med lärare och vad skolorna gör för att uppmärksamma bibliotekariens kompetens. Intervjun tar ungefär 40 minuter. I min studie tänker jag på etiska aspekter och därför har intervjupersoner rätt till att ta del av det transkriberade material efter intervjun för att godkänna det. Det är förstås upp till intervjupersonen om hon eller han vill göra det. Du får även själva välja vart intervjun tar plats. Helst i en lugn och avslappnande miljö. Intervjun kommer bli inspelad för att jag ska kunna transkribera intervjun. Det är bara jag som kommer använda materialet och det kommer bara vara till min kandidatuppsats. Intervju personer kommer vara anonyma i min uppsats. De teman för frågorna i intervjun är följande;

Undervisande bibliotekariens yrkesroll
Samarbetet med lärare
Arbete med studenter

Med vänliga hälsningar
Susanne Andersson